

Первинний ефект визначається лише у досягненні поточних цілей з великими негативними наслідками у майбутньому. Такі наслідки отримала Україна через непрозору і неефективну приватизацію (хоча це давало ефект покриття бюджетного дефіциту), внаслідок запровадження ПДВ, через декларування «соціального попульту», який обернувся інфляційними процесами та високою трудовою міграцією і т.п.

Annotation. In the article the questions of parameterization method of analysis of the state finance for their management.

Key words: methods of analysis, public finance.

УДК 657. 6. 338

Е.В. Кондукова к.е.н, А.В. Лісовий, д.е.н.,
Національний університет ДПС України

ПОДАТКОВИЙ АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ І КРЕДИТОРАМИ

У статті досліджено деякі проблеми бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, а також особливості підходу податкових органів до перевірки розрахунків із постачальниками та підрядниками.

Ключові слова: дебіторська і кредиторська заборгованість, фіктивні підприємства, економічний аналіз, фінансовий аналіз, схеми ухиляння від сплати податків

Постановка проблеми. Актуальність даної теми зумовлена такими чинниками:

- ефективне управління кредиторською заборгованістю дуже важливе для підприємства, оскільки в протилежному випадку ймовірно не тільки виникнення проблем з платоспроможністю, але й банкрутство;
- кредиторська та дебіторська заборгованість складають суттєву частку відповідно оборотних активів і поточних зобов'язань підприємства - в деяких галузях до 40-50%, а це означає, що достовірність цих показників необхідна для забезпечення достовірності фінансової звітності в цілому;
- на практиці доведено, що переважна більшість схем ухиляння від сплати податків неможлива без залучення контрагентів підприємства - дебіторів або кредиторів, тому схеми постачання та збуту, які застосовує підприємство, мають першочерговий інтерес для податківців.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні деяких проблем бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, а також особливостей підходу податкових органів до перевірки розрахунків із постачальниками та підрядниками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішальне значення в досягненні необхідних економічних результатів діяльності належить оперативному управлінню, що охоплює всі економічні процеси в усіх сферах діяльності підприємства. Однією з таких сфер є управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства.

Кожен з суб'єктів, що цікавляться станом дебіторської та кредиторської заборгованості, має свої особливі завдання аналізу. Так, співробітники системи внутрішнього контролю зацікавлені перш за все в тому, щоб забезпечити ефективне та надійне управління кредиторською заборгованістю, убезпечити підприємство від судових позовів і штрафних санкцій за несвоєчасну оплату. Незалежні аудитори цікавляться достовірністю суми заборгованості та її впливом на фінансовий стан підприємства. Щодо податкових інспекторів, то вони зацікавлені перш за все у своєчасних і повних розрахунках підприємства з бюджетом, тому їх увагу привертають ті фактори, які можуть цьому зашкодити. Зокрема, стосовно дебіторської заборгованості та розрахунків з кредиторами таких факторів можна виділити два.

По-перше, як і в будь-якому іншому напрямі бухгалтерського обліку, тут можуть бути допущені помилки, які впливають перш за все на розрахунки з бюджетом з ПДВ (найчастіше зустрічається відсутність податкової накладної, або неправомірне віднесення на податковий кредит сум вхідного ПДВ), а опосередковано - на розрахунки з бюджетом з податку на прибуток (наприклад, може бути невірно визначена облікова вартість матеріальних цінностей). Для того щоб ці помилки швидко і повно виявити, слід ознайомитись як із загальною схемою матеріальних і грошових потоків підприємства, так і з умовами типових договорів на постачання товарно-матеріальних цінностей, устаткування і т.д. Велике значення має вивчення облікових питань, зокрема організації обліку кредиторської заборгованості.

По-друге, практичний досвід податкових перевірок доводить, що переважна більшість схем оптимізації податкових зобов'язань, ухилення від сплати податків впроваджується завдяки участі в них або постачальників, або споживачів, або і тих і інших одночасно. Звичайно, не залишається в стороні від цього і керівництво, а інколи і власники підприємства. Домовленості про взаємодію в межах схем ухилення від сплати податків зазвичай досягаються на найвищому рівні керівництва. Саме цей вид

податкових порушень становить найбільшу загрозу, оскільки на відміну від добросовісної помилки такі схеми старанно маскуються, причому за участю не тільки бухгалтерів, але й юристів або незалежних аудиторів. За сумою «зеконмлених» таким чином податків навмисні схеми ухиляння від їх сплати також набагато випереджають добросовісні помилки. На сьогоднішній день дуже рідко використовуються прості механізми ухилення від оподаткування. Злочинці застосовують складні схеми за участю банків та офшорних компаній, проводять складні операції з цінними паперами, тощо. Тому при проведенні перевірок не достатньо вивчити фінансово-господарські документи, а необхідно проводити повноцінне оперативне відпрацювання схем.

Виходячи з цього, податковий інспектор при підготовці та плануванні податкової перевірки повинен виходити далеко за межі бухгалтерського і податкового обліку, оскільки за документами у найбільш «досвідчених» мінімізаторів та оптимізаторів все буває в повному порядку. Йому доводиться проводити широкий аналіз господарської діяльності підприємства, щоб зрозуміти, як і за рахунок чого може бути впроваджена схема ухиляння від сплати податків. Він зобов'язаний поцікавитись діловими зв'язками керівництва і власників підприємства, оцінити непрямими методами рівень їх доходів і порівняти з офіційно задекларованими сумами. Першочергова увага приділяється визначенню тих факторів, які спричиняють суттєві податкові ризики, зокрема і в розрахунках з контрагентами. До них належить використання нетипових або ризикованих каналів постачання сировини, матеріалів або комплектуючих. Те ж саме стосується і каналів збуту. В результаті податковий інспектор отримує перевагу в тому, що економить час і підвищує ефективність податкової перевірки.

Таким чином, вивчення діяльності підприємства і проведення фінансово-економічного аналізу є незаперечною умовою впровадження так званого ризикоорієнтованого підходу до проведення податкової перевірки. Необхідність його впровадження обговорювалась давно і в цьому напрямі накопичувалися певні напрацювання, але у 2008 р. відбулися принципові зрушення: тепер аналіз та оцінка податкових ризиків не тільки використовуються на етапі доперевірочного аналізу, але їх результати стали невід'ємною частиною акту податкової перевірки [2].

Для того щоб виявити коло ризикованих операцій платника податків, слід провести загальний аналіз його господарської діяльності. Зокрема, методика економічного аналізу діяльності підприємства включає групування основних постачальників підприємства з метою визначення першочергових кандидатів на податкову перевірку. Для цього складається перелік основних постачальників із зазначенням питомої ваги у

загальній сумі кредиторської заборгованості (в першу чергу виділяються постачальники, питома вага яких перевищує 10%, а також пов'язані особи), стану заборгованості (прострочена чи ні), предмету поставок, форм розрахунків (готівкова, безготівкова, вексельна, бартерна, поступка права вимоги, або інше). Аналізується доцільність закупівель підприємства з точки зору їх відповідності моделі бізнесу, номенклатурі продукції, яка випускається. Звертається увага на стабільність господарських зв'язків і загальну репутацію постачальника, в тому числі в податкових органах за місцем знаходження. Оцінюються умови укладених угод з точки зору відповідності прийнятій господарській практиці, вигоді підприємства.

На цій основі визначаються сумнівні постачальники, за якими відстежується весь ланцюжок постачання товарно-матеріальних цінностей. Планується проведення зустрічних перевірок.

Враховуючи те, що одним з методів конвертування коштів, мінімізації податкових зобов'язань, легалізації фактів придбання товарно-матеріальних цінностей, робіт і послуг та отримання права на податковий кредит при придбанні товарів (робіт, послуг) у «тіньовому» бізнесі, є взаєморозрахунки з «фіктивними» структурами. Головне управління податкової міліції ДПА України розробило і впровадило спеціалізоване автоматизоване робоче місце «Фіктивний суб'єкт підприємницької діяльності» (далі - ФСПД), який дає можливість проводити аналіз стосунків легальних платників податків з фіктивними структурами. Його основа - це база даних по фіктивних підприємствах, підприємствах резидентах і нерезидентах з ознаками «фіктивності» та підприємствах-резидентах, за якими у судовому порядку визнані недійсними свідоцтво платника ПДВ, установчі та первинні документи. Це дозволяє порівнювати склад постачальників і споживачів підприємства, відібраного для перевірки, з базою даних ФСПД та отримувати відповідь на запитання, чи взаємодіє платник податків з фіктивними структурами.

Ще один важливий напрям в процесі перевірки розрахунків з постачальниками (або споживачами) - це аналіз рівня цін на закуплені товарно-матеріальні цінності (ТМЦ). Він також потребує попередньої підготовки, зокрема збору даних про звичайний рівень цін на основні види ТМЦ, що закуповує підприємство. Враховуючи, що цінова ситуація на ринку змінюється дуже швидко, далеко не для всіх видів товарно-матеріальних цінностей можна знайти інформацію про ціни їх закупівлі, можна визнати цей напрям роботи одним з найскладніших.

Перевіряючи підприємство, необхідно особливу увагу звернути на рівень цін за надані або отримані товари, роботи, послуги, порівняти з середніми цінами в регіоні та по Україні. На підставі складених схем взаємовідносин між підприємством і йогопостачальниками визначається на якому етапі і які ціни застосовані, які втрати понесло підприємство від таких операцій та яку суму втратив державний бюджет.

Особливу увагу податкові інспектори звертають на стан наявної реальної заборгованості (дебіторської, кредиторської), у тому числі сумнівної, та її відображення у бухгалтерському та податковому обліку. Достовірність та характер заборгованості повинні бути підтверджені зустрічними перевітками, у ході яких необхідно проводити співставлення фактичних обсягів проведених фінансово-господарських операцій та виявленням реальних сум заборгованості у постачальника та його контрагента.

Податкові органи з великим скептицизмом ставляться до вексельних і бартерних форм розрахунків, оскільки практикою доведено їх часте використання в шахрайських схемах. Тому вексельні операції та проведення різного роду взаємозаліків підлягають суцільній ретельній перевірці. При цьому слід звертати увагу на те, чи є такі операції для підприємства вигідними і обумовленими особливостями його господарської діяльності. Зокрема, економічно виправдане використання векселів в тих галузях, де постачання ТМЦ або реалізація продукції проводиться на великі суми і з значними відстрочками платежу. До того ж, підприємство, яке емітує векселі, повинно бути фінансово стійким і користуватися позитивною репутацією. В таких схемах розрахунків як правило приймає участь банк.

За векселями (власної емісії та векселями інших підприємств), які використовувалися як платіжний засіб з погашення заборгованості повинна бути наведена схема вексельного обігу, перевірено дотримання вимог діючого законодавства, вказана загальна кількість та сума емітованих векселів, кількість та сума погашених векселів та векселів в обігу станом на момент перевірки. Аналізується також наявність втрат від використання вексельної форми розрахунків.

Висновки. Таким чином, ретельний економічний аналіз дозволяє з високим ступенем ймовірності припустити використання таких схем ухиляння від сплати податків за участю постачальників, як: мінімізація доходів підприємства через штучне завищення валових витрат або зменшення податкових зобов'язань з податку на додану вартість через завищення податкового кредиту за допомогою використання підприємств з ознаками «фіктивності»; проведення безтоварних операцій з фальсифікацією бухгалтерських документів; застосування товарного кредиту з метою збільшення

валових витрат підприємства на відсотки за несвоєчасну сплату, які потім оформлюються векселями і реалізуються з значним дисконтом; застосування розрахунків у вигляді цінних паперів, в першу чергу векселів. Цей перелік далеко не вичерпний.

Головна проблема у боротьбі з незаконними схемами ухилення від оподаткування взагалі і з використанням постачальників зокрема полягає у тому, що ці схеми постійно оновлюються та урізноманітнюються.

Для максимально ефективного та повного виявлення викривлень податкової звітності перевірка розрахунків з постачальниками має провідне значення. Зокрема, порушення при оприбуткуванні і розрахунках за матеріальні цінності роботи та послуги впливають на показники валового доходу (через викривлення суми приросту балансової вартості запасів на матеріальних рахунках), а також на показник валових витрат через суму придбання матеріальних і прирівняних до них цінностей та суми убутку балансової вартості запасів. Враховуючи використання методів вибіркової перевірки в податковому аудиті, вивчення характеру діяльності підприємства, зокрема його відносин з контрагентами, є обов'язковим і дуже важливим.

Список використаних джерел

1. Щодо найбільш характерних схем ухилення від оподаткування. Лист ДПА від 14.06.2007№891/7/16-1417.
2. Про затвердження зразків форм актів перевірок та Методичних рекомендацій щодо їх оформлення. Наказ ДПА України № 584 від 11.09.2008.
3. Щодо руйнування механізмів мінімізації, що використовуються суб'єктами, які декларують від'ємне значення об'єкта оподаткування (збитковими підприємствами). Лист ДПА від 02.04.2007 № 6448/7/23-5017.
4. Бурш П. Ю. Податковий контроль в Україні : монографія, т. 1. Попередній контроль П. Ю. Бурш, Б. А. Карінський, Н. Г. Залуцька, О. Б. Осідач. - Львів : Простір, 2007. - 400 с.
5. Податковий аудит в галузях економіки : навчальний посібник під заг. ред. А. О. Чугаєва. - НУДПСУ, Ірпінь. - 2007.
6. Мельник М. В. Экономический анализ в аудите / М. В. Мельник, В. Г. Когденко. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2007. - 543 с.

Annotation. In the article some problems of record-keeping of calculations are investigational with suppliers and contractors, and also features of approach of tax organs to verification of calculations with suppliers and contractors.

Key words: a debtor and creditor debt, fictitious enterprises, economic analysis, financial analysis, charts of deviation, is from payment of taxes

УДК 657.47:657.37

А.В. Алексеева, к.е.н., доцент, Т.В. Ігнатенко, аспірант,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

ОБЛІК ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА СЕГМЕНТАМИ

В статті розкрито облік витрат на підприємствах торгівлі в системі фінансового та управлінського обліку з метою складання фінансової звітності за сегментами.

Ключові слова: сегментарний облік, витрати за сегментами, фінансова звітність за сегментами.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В міру того, як підприємства стали здійснювати діяльність, пов'язану із значною кількістю різних товарів, ринків і навіть галузей, користувачам їх фінансової звітності все важче стало розуміти вплив різних сегментів на показники та майбутню перспективу. Створення крупних торговельних фірм, зростання масштабів їх діяльності в різних географічних регіонах країни та за кордоном є передумовою необхідності формування та надання інформації за сегментами діяльності організації, важливою складовою якої є витрати за сегментами. У зв'язку з цим актуальними є дослідження в напрямку створення методологічного і методичного інструментарію щодо обліку витрат за сегментами діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Поставлене завдання щодо створення інформаційного забезпечення обліку витрат діяльності підприємства за сегментами передбачає впровадження на підприємстві сегментарного обліку витрат.

Система фінансового обліку та складання фінансової звітності за сегментами були об'єктом дослідження як вчених далекого і близького зарубіжжя, так і вітчизняних науковців, зокрема, С.Ф. Голова [1], К.Друри [2], Л.В.Нападовської [3], Н.Г.Чумаченко [4].